

Nr 19.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning i syfte att främja näringslivet och befolkningsutvecklingen å landsbygden i Bohuslän.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 342 i första kammaren av herr *Andersson, Karl, m. fl.* samt nr 445 i andra kammaren av herr *Johansson i Torp m. fl.*, har hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av möjligheterna att å landsbygden i Bohuslän skapa förutsättningar för ett ökat differentierat näringsliv i syfte att åstadkomma en riktig befolkningsutveckling.

Beträffande motiveringen för motionerna får utskottet hänvisa till motionen II: 445.

Över motionerna har i vederbörlig ordning inhämtats yttrande från *arbetsmarknadsstyrelsen* samt *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*. Vid länsstyrelsens yttrande är fogade yttranden från Göteborgs och Bohus läns landstings finansberedning, länsarbetsnämnden och lantbruksnämnden i länet, Bohusläns företagareförening u. p. a. samt regionplanechefen i regionsplaneförbundet för Göteborg med omgivningar.

Såväl arbetsmarknadsstyrelsen som länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har tillstyrkt att den begärda utredningen kommer till stånd.

Arbetsmarknadsstyrelsen berör i sitt yttrande inledningsvis befolkningsutvecklingen i länet och framhåller härvid bl. a. följande.

Folkmängden i Göteborgs och Bohus län uppgick den 31 december 1952 till 568 000 invånare, därav 428 000 i städer och 140 000 på landsbygden. Från sekelskiftet har befolkningen i länet ökat med 230 800 personer eller med 68 procent, under det befolkningsökningen i hela riket under samma tid uppgick till 39 procent. Ökningen i länet föll helt på städerna medan folkmängden på landsbygden minskade. Länets städer ökade med 282 000 personer (därav 232 000 i Göteborg), vilket relativt sett var något mindre än stadsbefolkningens ökning i hela riket (194 resp. 212 procent). Folkmängden på länets landsbygd minskade med 51 000 personer eller med 27 procent, under det hela rikets landsbygdsbefolkning reducerades med 8 procent.

Under åren 1930—1952 ökade länets folkmängd med 25 procent, medan hela rikets folkmängd steg med 16 procent. Länets landsbygdsbefolkning minskade under denna period med 17 procent, under det den relativa ned-

gången för hela rikets landsbygdsbefolkning var 11 procent. Folkmängdsminskningen inom glesbebyggelsen (d. v. s. landsbygden utom alla tätorter) mellan 1930 och 1950 var av samma relativa storleksordning i länet som i hela riket (28 procent).

Genom inrikes omflyttning förlorade länets landsbygd mellan 1930 och 1952 omkring 20 000 personer, medan länets städer genom flyttningsrörelserna fick ett nettotillskott på 60 000 personer. Flyttningsförlusten genom inrikes omflyttning var i förhållande till folkmängden exceptionellt hög för länets landsbygd under 1920-talet och uppgick då årligen till 2,1 procent av folkmängden, medan motsvarande tal i genomsnitt för hela rikets landsbygd var 0,5 procent. Under 1930-talet hade länets landsbygd en flyttningsförlust på 0,9 procent per år.

För en närmare bedömning av befolkningsförhållandenas regionala förändringar kan man lämpligen indela länet i följande tre områden:

Strömstadsområdet, omfattande norra delen av länet och bestående av städerna Strömstad och Lysekil samt Norrvikens och Sunnervikens domsagor utom kommunerna Skaftö, Skredsvik och Lane-Ryr.

Uddevallaområdet, omfattande mellersta delen av länet och bestående av Uddevalla stad, Orust och Tjörns domsaga samt kommunerna Skaftö, Skredsvik, Lane-Ryr, Forshälla, Ljungskile, Inlands-Torpe, Stenungsund och Romelanda.

Göteborgsområdet, omfattande södra länsdelen med städerna Göteborg, Mölndal, Kungälv och Marstrand, Askims, Hisings och Sävedals domsaga samt kommunerna Hermansby, Ytterby och Kode.

Folkmängdsutvecklingen i dessa områden mellan 1930 och 1952 belyses i nedanstående tabell.

	1930	1940	1945	1950	1952
Strömstadsområdet	73 243	65 553	62 443	60 336	61 633
Därav:					
Strömstad	3 074	2 983	3 069	3 350	3 418
Lysekil	5 866	5 256	5 443	5 725	1) 7 790
Landsbygdsområdet	64 303	57 314	53 931	51 261	50 425
Uddevallaområdet:	64 245	61 627	63 691	67 191	68 197
Därav:					
Uddevalla	15 104	16 782	20 491	24 989	26 238
Landsbygdsområdet	49 141	44 845	43 200	42 202	41 959
Göteborgsområdet:	317 909	357 588	384 762	430 018	440 201

1) Inkorp. av ett omr. med 1 971 inv.

Som framgår av tabellen har utvecklingen varit svagast i Strömstadsområdet. Städernas ökning har där varit för obetydlig för att tillnärmelsevis kunna uppväga landsbygdsområdets relativt omfattande folkminskning. I Uddevallaområdet däremot har folkmängden ökat genom stadens kraftiga expansion, som uppvägt nedgången inom landsbygdsområdet. De i detta område ingående öarna Orust, Tjörn och Skaftö, som svarar för ca hälften av landsbygdsområdets folkmängd, hade under perioden 1930—1952 en folkmängdsminskning med 17 procent, medan landsbygdsområdet i övrigt minskade med 11 procent.

Den förvärvsarbetande befolkningens relativa fördelning på olika näringsgrenar år 1950 framgår av nedanstående tablå.

	Strömstads- området	Uddevalla- området	Göteborgs- området	Hela riket
	%	%	%	%
Jordbruk med binärningar	34,8	29,5	—	20,4
Industri	38,5	37,0	44,7	41,2
Samfärdsel	7,3	9,8	12,7	8,0
Handel	10,6	12,4	24,3	15,5
Off. tjänster m. m.	6,1	8,6	12,4	10,9
Husligt arbete	2,3	2,4	—	3,1
Övriga	0,4	0,3	—	0,9
	100,0	100,0	100,0	100,0

Jordbruket har ur sysselsättningssynpunkt relativt stor betydelse i Strömstads- och Uddevallaområdena. Städerna Uddevalla och Lysekil är starkt industribetonade med över hälften av den förvärvsarbetande befolkningen sysselsatt inom industrien.

Antalet förvärvsarbetande i Göteborgsområdet ökade under perioden 1946—1950 med 11 procent, vilket var mera än den relativa stegringen inom stadsnäringarna i hela riket. Förändringen i antalet förvärvsarbetande inom de olika näringsgrenarna i Strömstads- och Uddevallaområdena under nämnda period belyses i följande tabell.

	Strömstadsområdet			Uddevallaområdet			Hela riket
	Antal 1950	Förändr. Absolut	1946—50 Relativ	Antal 1950	Förändr. Absolut	1946—50 Relativ	Rel. förändr. 1946—50
Män							
Industri	8 095	+ 291	+ 3,7	8 710	+1 970	+29,2	+11,7
Samfärdsel	1 549	+ 17	+ 1,1	2 492	— 9	— 0,4	+10,9
Handel	1 475	+ 84	+ 6,0	2 014	+ 346	+20,7	+13,7
Off. tjänst m. m.	699	+ 51	+ 7,9	1 176	+ 11	+ 0,9	+ 5,4
Övriga	81	— 185	—69,5	50	— 203	—80,2	—41,7
S:a stadsnäringar ...	11 899	+ 258	+ 2,2	14 442	+2 115	+17,2	+11,0
Jordbruk m. binärningar	8 308	—1 592	—16,1	7 746	—1 380	—15,1	—14,9
Samtliga näringar ...	20 207	—1 334	— 6,2	22 188	+ 735	+ 3,4	+ 2,5

	Strömstadsområdet			Uddevallaområdet			Hela riket
	Antal 1950	Förändr. Absolut	1946—50 Relativ	Antal 1950	Förändr. Absolut	1946—50 Relativ	Rel. förändr. 1946—50
Kvinnor							
Industri	1 739	+ 415	+31,3	2 032	+ 151	+ 8,0	+12,5
Samfärdsel	321	+ 76	+31,0	347	+ 94	+37,2	+31,5
Handel	1 226	+ 176	+16,8	1 594	+ 362	+29,4	+11,4
Off. tjänst m. m.	866	+ 180	+26,2	1 328	+ 237	+21,7	+22,1
Husligt arbete	598	— 202	—25,3	695	— 165	—19,2	—20,5
Övriga	12	— 14	—53,9	14	— 38	—73,1	+19,7
S:a stadsnäringar ...	4 762	+ 631	+15,3	6 010	+ 641	+11,9	+ 9,6
Jordbruk m. binäringar	585	+ 28	+ 5,0	802	+ 32	+ 4,2	+21,0
Samtliga näringar	5 347	+ 659	+14,1	6 812	+ 673	+11,0	+10,3

Den relativa minskningen av antalet förvärvsarbetande män inom jordbruket mellan 1945 och 1950 var i Strömstadsområdet något större än i hela riket. Antalet förvärvsarbetande män inom stadsnäringarna i området ökade, men denna ökning var relativt sett obetydlig i jämförelse med stadsnäringarnas stegring i hela riket och motsvarade icke på långt när nedgången inom jordbruket. Hela antalet förvärvsarbetande män i området minskade med 1 300 eller med 6 procent. I Uddevallaområdet ökade däremot antalet förvärvsarbetande män inom stadsnäringarna i högre grad än i hela riket och uppvägde nedgången inom jordbruket. Hela antalet förvärvsarbetande män i området ökade med 700 personer eller med 3,4 procent, medan antalet förvärvsarbetande män i hela riket ökade med 2,5 procent.

Antalet förvärvsarbetande kvinnor inom stadsnäringarna ökade med drygt 600 personer i vardera av de båda områdena. Ökningen var av relativt större omfattning än den som ägde rum i hela riket.

De små brukningsdelarna spelar ur sysselsättnings synpunkt en dominerande roll i Strömstads- och Uddevallaområdenas jordbruk. I Strömstadsområdet var år 1950 omkring 66 procent och i Uddevallaområdet omkring 83 procent av de förvärvsarbetande männen inom jordbruk med boskapsskötsel sysselsatta vid brukningsdelar under tio ha. Motsvarande tal för hela riket var omkring 62 procent. Dessa brukningsdelar svarade för 60 procent av den totala sysselsättningsminskningen mellan 1945 och 1950 inom jordbruk med boskapsskötsel. Den relativa nedgången av antalet förvärvsarbetande inom brukningsdelarna med mindre än tio ha åker var i Strömstadsområdet 15 procent och i Uddevallaområdet 12 procent, medan motsvarande tal i hela riket var 13 procent. Antalet förvärvsarbetande män inom fisket var år 1950 enligt folkräkningen 3 400 i de båda områdena tillsammans, vilket innebär en minskning från år 1945 med 400 eller med 10 procent.

Den yrkesverksamma industribefolkningens relativa fördelning på olika

industrigrenar i Strömstadsområdet företer vissa markanta avvikelser från fördelningen i hela riket. Jord- och stenindustrien och livsmedelsindustrien är i hög grad överrepresenterade, medan t. ex. metallindustrien samt textil- och beklädnadsindustrien är underrepresenterade jämfört med genomsnittet för hela riket.

Inom Uddevallaområdet har livsmedelsindustrien, byggnadsverksamheten samt textil- och beklädnadsindustrien en relativt större andel av den förvärvsarbetande industribefolkningen än i hela riket. Metallindustrien är relativt svagare företrädd i området än i hela riket trots en synnerligen kraftig ökning mellan 1945 och 1950.

Av utredningen angående befolkningsutvecklingen framgår, att utflyttningen från det område, som beröres i motionerna, har varit betydande. Folkmängden i städerna har visserligen ökat, ehuru i mindre omfattning än genomsnittligt för rikets städer och inte tillräckligt för att kompensera landsbygdens folkminskning. Jordbruk med binärningar sysselsätter en relativt stor del av de förvärvsarbetande, och sysselsättningen därinom har de senaste åren minskat i större utsträckning än genomsnittligt i landet. Stadsnäringarna, som har relativt liten omfattning, företer en svag expansion. Den ur sysselsättnings synpunkt tillbakagående stenindustrien är starkt representerad i området, medan bl. a. metallindustrien har liten omfattning.

I fortsättningen framhåller arbetsmarknadsstyrelsen, att ämbetsverket sedan lång tid tillbaka haft sin uppmärksamhet riktad på sysselsättningsproblemen i området. Alltsedan krisen på 1930-talet har särskilda åtgärder måst vidtagas för att bereda sysselsättning åt den arbetskraft, som icke kunnat få arbete på öppna marknaden inom området och som av olika anledningar icke kunnat antaga arbete på annat håll. Under högkonjunkturåren efter kriget var arbetsmarknadsläget, bortsett från säsongväxlingar och en kvardröjande restarbetslöshet i vissa kommuner, tillfredsställande. Konjunkturavmattningen har medfört en ökning av arbetslösheten. Antalet arbetslösa arbetssökande i Strömstadsområdet uppgick i februari 1954 till 700 mot 327 samma månad 1952. I Uddevallaområdet var motsvarande antal arbetslösa 357 och 188. Delvis var den höga arbetslösheten i februari 1954 en följd av den stränga kylan. Ett hundratal av de arbetslösa är placerade i beredskapsarbeten.

Arbetsmarknadsstyrelsens åtgärder har, framhåller verket vidare, icke inskränkt sig till att söka bereda arbeten åt de arbetslösa genom interlokalt arbetsförmedling och anordnande av beredskapsarbeten. Genom sin rådgivande lokaliseringsverksamhet har arbetsmarknadsorganen sökt tillföra området nya arbetstillfällen. Norra Bohuslän hör till de områden, som enligt styrelsens förmenande är i stort behov av ett mera utbyggt och differentierat näringsliv. En del nya företag har också etablerats i området. Tillkomsten av Uddevallavarvet år 1946 har således varit av stor

betydelse för den bohuslänska ungdomens yrkesutbildning och sysselsättning. Även i de övriga städerna och i en del av landskommunerna har etablerats industriföretag. Företagarföreningens verksamhet har haft stor betydelse för den industriella utvecklingen i området. Ytterligare behov av arbetstillfällen föreligger emellertid, och arbetsmarknadsorganen kommer att fortsätta med sina strävanden att tillföra området sådana.

En kartläggning av de orter, som i första hand är i behov av nya industrier, liksom en utredning av bl. a. frågan om lämpliga industriområden o. d. på dessa orter synes enligt arbetsmarknadsstyrelsen önskvärd. Utredningen i syfte att främja en ytterligare utbyggnad och differentiering av näringslivet i norra och mellersta Bohuslän borde enligt styrelsens mening utföras av de närmast berörda länsorganen i Göteborgs och Bohus län, såsom planmyndigheten, lantbruksnämnden, länsbostadsnämnden, länsarbetsnämnden och företagarföreningen, samt bedrivs under länsstyrelsens ledning.

Länsstyrelsen har i sitt yttrande bekräftat de av motionärerna lämnade uppgifterna rörande näringslivet och befolkningsminskningen å Bohusläns landsbygd. Även länsstyrelsen är av den uppfattningen, att Bohuslän är ett sådant område som bör göras till föremål för specialundersökning beträffande dess näringsliv.

Länsarbetsnämnden har i sitt yttrande anfört, att problemställningarna gäller icke endast de förhållanden som uppstått på grund av förändringarna inom näringsgrenarna jordbruk, fiske och stenindustri utan berör även bl. a. småvarvs- och båtbyggnadsverksamheten liksom fraktfartsrörelsen samt har dessutom ett påtagligt samband med kommunikationsförhållandena, i synnerhet beträffande kustlandet och öarna. Till detta kommer, att de pågående förändringarna inom näringsgrenarna redan hunnit medföra ur arbetsmarknadssynpunkt mycket besvärliga disproportioner beträffande såväl könsfördelning som åldersklassfördelning.

Vad angår utredningens målsättning ansluter sig länsarbetsnämnden helt till motionärernas uppfattning, syftande till i första hand en kartläggning av befintliga naturliga förutsättningar, och framhåller härutinnan följande.

Sålunda torde beträffande småbruket bl. a. kunna förordas en utredning, syftande till ett klarläggande av i vilken omfattning en omläggning av odlingsrutinen kan medföra ökad tillgång på råvara för grönsakskonservertillverkning. Självfallet måste i samband därmed även utredas konserverindustriens möjligheter att öka produktion och avsättning på produkter, baserade på icke fiskråvara.

Beträffande fisket torde förtjäna utredas bl. a., i vilken utsträckning ytterligare avsättning kan erhållas genom ett effektiviserande av varu- behandling och distribution.

En utredning sådan som motionärerna åsyftat, med en förstahands-

inriktning på de naturliga och traditionella näringsgrenarna, kan emellertid icke väntas ge anvisningar på hela problemets lösning. Som motionärerna också ansett, får det därför bedömas som angeläget att utredningen även kommer att omfatta olika förutsättningar för tillförande av nya sysselsättningsmöjligheter. Sådana förutsättningar kan anses föreligga bl. a. därigenom, att inom länet finnes platser med direkt samtidig anslutning till hamn, järnväg och landsväg. På en del håll är dock icke angivna hamnmöjligheter utbyggda, och självfallet bör därför utredningen även omfatta därutav härledda problemställningar.

Utskottet. Motionerna har riktat uppmärksamheten på den fortskridande avfolkning av landsbygden i Bohuslän som på senare år ägt rum, vilken sammanhänger med betydelsefulla förändringar inom det bohuslänska näringslivet. Folkmängden på länets landsbygd har sedan sekelskiftet nedgått med 27 procent under det att hela rikets landsbygdsbefolkning under samma tid reducerats med 8 procent. Redan denna omständighet ställer utvecklingen å Bohusläns lands- och kustbygd i särklass. Det har särskilt pekats på den omvandling som äger rum i för denna landsända viktiga näringsgrenar såsom jordbruk av typisk småbrukskaraktär, fiske och stenindustri. Den senare är starkt tillbakagående, och även inom fiskerinäringen pågår genomgripande strukturförändringar. Även för de mindre varven och den mindre skeppsfarten har de ekonomiska förutsättningarna under de senaste åren i hög grad förändrats. De över motionen hörda myndigheterna har tillstyrkt, att en utredning angående de av motionärerna berörda frågorna kommer till stånd.

Utskottet är för egen del av den uppfattningen att de fortgående förändringarna inom näringslivet å den bohuslänska landsbygden bör följas med den största uppmärksamhet; detta torde i synnerhet gälla förhållandena i Strömstadsområdet. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län och andra lokala myndigheter har även noga aktgivit på utvecklingen och på ett förtjänstfullt sätt sökt förbättra utkomstmöjligheterna för befolkningen. Utskottet, som förutsätter att dessa myndigheter med samma energi och målmedvetenhet framdeles söker fullfölja dessa strävanden, anser att förhållandena förtjänar att uppmärksammas jämväl av Kungl. Maj:t. De i motionerna och remissyttrandena redovisade speciella förhållandena inom det bohuslänska näringslivet motiverar sålunda enligt utskottets mening, att särskild utredning företages rörande möjligheterna att å landsbygden i länet skapa förutsättningar för ett mera rikt differentierat näringsliv. Utskottet vill i anslutning till vad motionärerna framhållit understryka, att utredningen icke bör syfta till konstlade medel såsom subventioner för att hålla sådana näringar uppe som i dessa trakter saknar naturliga förutsättningar. Det är särskilt av vikt, att genom utredningen klarlägges inom vilka näringsgrenar ekonomiska förut-

sättningar finnes för ytterligare expansion. Efter en genomgång av produktions- och marknadsförhållandena för näringar, som förtjänar att särskilt uppmärksammas, bör utredningen söka anvisa sådana områden där förutsättningar finnes för en lönande ekonomisk företagsamhet. Utredningen, som bör bedrivas med skyndsamhet, synes därvid böra taga sikte på att i första hand framlägga förslag till åtgärder, som kan förverkligas av befolkningen själv utan några särskilda stödåtgärder från det allmännas sida.

Vad angår formerna för utredningens bedrivande har arbetsmarknadsstyrelsen ifrågasatt, huruvida icke utredningsarbetet borde ske under länsstyrelsens ledning. Utskottet anser sig sakna anledning taga ställning till denna fråga men förutsätter, att länsstyrelsen liksom andra lokala myndigheter och organisationer med erfarenhet rörande de problem som utredningen avser i vart fall blir i tillfälle att medverka vid utredningsarbetet.

Aberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen, med bifall till de likalydande motionerna I: 342 och II: 445, må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av möjligheterna att å landsbygden i Bohuslän skapa förutsättningar för ett ökat differentierat näringsliv i syfte att åstadkomma en riktig befolkningsutveckling.

Stockholm den 30 mars 1954.

På bankoutskottets vägnar:

FRANS SEVERIN.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ewerlöf, Sundvik, Fahlander, Werner, Boo och Kronstrand;

från andra kammaren: herrar Severin i Stockholm, Schmidt, Nilsson i Landskrona*, Gustafson i Göteborg, Gavelin, Persson i Norrby, Johansson i Kalmar och Magnusson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.